

KAREL ČAPEK: ORAVA

Ono se to začíná drobet jako v pohádkovém světě. Je tam hluboká jeskyně, a kdo se do ní odváží, najde tam pod zemí kouzelné království. Musí se tam totiž jeti tunelem u Kralovan, jiná cesta tam skoro nevede; ledaže byste byli ryba řečená hlavátka a pustili se tam rovnou po řece Oravě. Ono to je na druhé straně Fatry a Liptovských holí; a když se člověk na ty hory dívá od Váhu, ani by neřekl, že se to za nimi tak pěkně otevře a udělá se tam širošířý kraj s městem Kubínem a Tvrdošínem a Námestovem, se svými vlastními horami, s hrady a kaštely a dědinami tak čistými a líbeznými, že by se v každé z nich mohl narodit Kristus Pán. Kdyby mi to někdo nabídl, snad bych se uvolil býti králem oravským; byla by to říše strategicky nadmíru příhodně položená (až na otevřenou cestu k Žilině; ale snad by mi Žilinští dali pokoj).

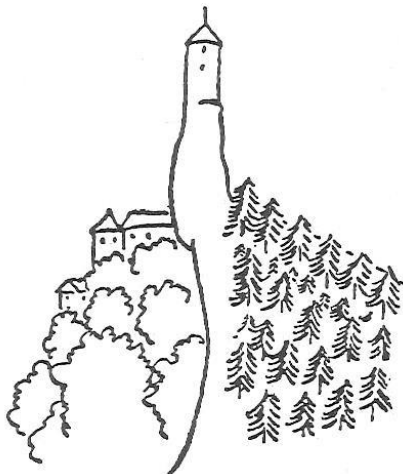

Oravský kraj sedí na řece Oravě tak samostatně a uzavřeně jako list na svém řapíku a hlavním nervu. Žádná jiná řeka ani potůček se mu neplete do jeho povodí. A jak se řeka Orava kroutí, kroutí se i její údolí. Obyčejná řeka pramení v horách a stéká do rovin. Orava to dělá obráceně: pramení v rovině a stéká pořád těsnější a strmější roklí do hor. Nevěříte-li, jděte se na ni podívat; je to chladná a čirá vodička, oplývající lipni, hlavátkami a raky. Ale abychom to brali po pořádku, pokloňme se nejprve Dolnému Kubínu, městu Hviezdoslavovu. Je to bílé městečko, pozůstávající ze dvou ulic a jednoho náměstí. Tady sbíral Csaplovics svou knihovnu a zurčel Hviezdoslav svými verši čistými a hovornými jako ta bystrá Orava; potkáte tu zvláště pěkná děvčata a pány zemany z okolních kaštelů, krásných stavbiček s věžičkami nebo empirovými sloupky. Tady se prý ještě uchovala venkovská šlechta ve své staré vznešenosti a pýše.

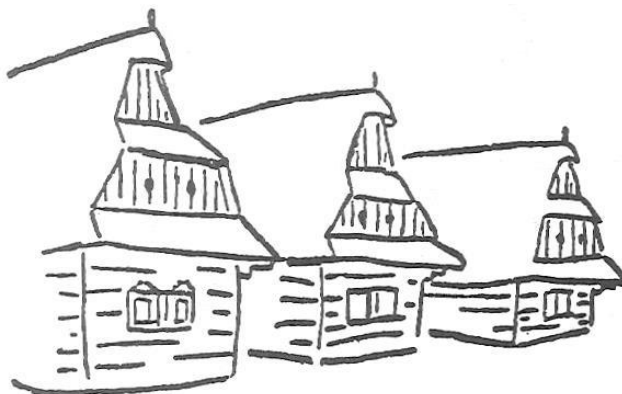
Po památce básníkově největší slávou kraje je Oravský zámok. Je to hrad, jak mají hrady vypadat; podobá se zámčkům v povětří nebo zámčkům na Měsíci. Správný, dobrý, romantický hrad totiž nevypadá jako produkt pevnostního stavitelství, nýbrž jako dílo čiré a poněkud lunetické fantazie. Řekl bych, že vojenské důvody byly jen záminkou; pravý důvod, proč se stavěly hrady, byla představa, jak se tam nahoře na té skále bude romanticky vyjímati kulatá věž s ochozem.

“Pane šéf,” říkal takový středověký stavitel tehdejšímu stavebníkovi, “tam na tom nejvyšším fleku bych postavil věžičku, to se bude zdola krásně dělat; a tam na ten výběžek dáme druhou věž a nad tou propastí bychom mohli udělat arkýřek, aby jen tak visel ve vzduchu. A kapli postavíme na ten táhlý hřbet, aby tam bylo více věžiček. A dole se bude dobře dělat

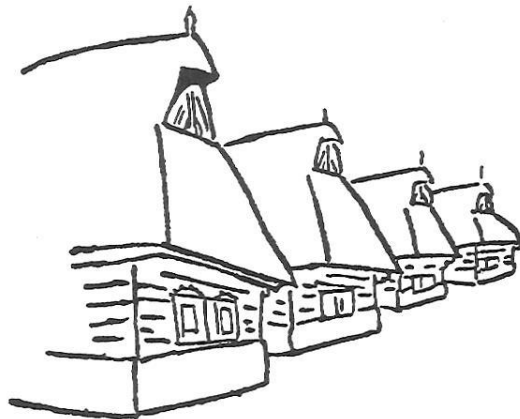

padací most a brána s věžičkami. A na druhou stranu také musíme dát věžičku, třeba se střílnami. Bude to stát o něco víc, ale zato se to bude zdola báječně vyjímat.”

“Když to musí být, tak to udělejte,” pravil zámecký pán, “ale mně se toho zdá být málo na tom prvním nádvoří.” “Tak tam taky dáme věžičku,” navrhl stavitel, a stalo se tak. Proto vypadají staré hrady tak naprosto romanticky. Oravský zámok pak je z těch nejpěknějších; trčí na několika plošinách kolmé vápencové skály, z jedné strany dokonce převalí, čnicí jako prst nebo jako kamenná plotna, postavená na šturc, jak říkají zedníci. Pokud se týče místních pověstí, zvěděl jsem jenom složitou zkažku o jakémsi komposesorátu, kterým je držba oravského zámku i panství rozdělena na dvacetiny, sedmdesátiny a jiné zlomky. Tento komposesorát trvá podnes, dokonce pod kontrolou státu. Proto na oravském zámku není individuálního strašidla, neboť vzhledem k složitým vlastnickým poměrům by tu museli zároveň strašit různí Erdödyové, Pálffyové, Apponyiové až po generálního ředitele pana Šimáně, podle podílu připadajícího na toho kterého spoluvlastníka.

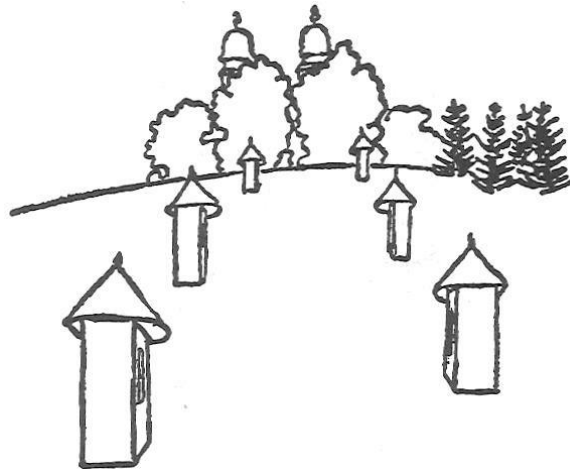
A pak je širá a zvlněná země: rovný kraj pod Babí gorou a k polské straně; kraj po obou stranách Kubínské hole, zvonící zvonci krav; širý údol od Magurky po jiskřící Osobitou a temné Roháče; údolí zaříznuté pod vysokým Chočem. Panebože, co je tu přehlubokých lesů a světlých pasienek, pašeráckých stezek a salaší, bílých silnicí, svahů pruhovaných políčky, houští z dřínu a ptačího zobu a zimolezu, pasek rudých vrbkou a maliním; a všude v podpaží kopců ty krásné dědiny, které se jmenují Dlhá nebo Krivá nebo Zázrivá anebo dokonce Vitanova; vesničky stavěné v řádce, štít vedle štítu, domek jako domek v nesmírné a pobožné jednotě tradice. Jen od dědiny k dědině se obměňují lomenice; nejhonosnější jsou v Hruštíně, kdežto Vitanova je podnes označena vyřezávanými husitskými kalichy; někde jsou ty domečky celé z hnědého dřeva a jinde stojí na bílé podezdívce; všude mají vyřezávaná okénka a v některých dědinách zahrádku, která je až po vysunutý štít obestýlá fazolemi a měsíčky a slunečnicemi.

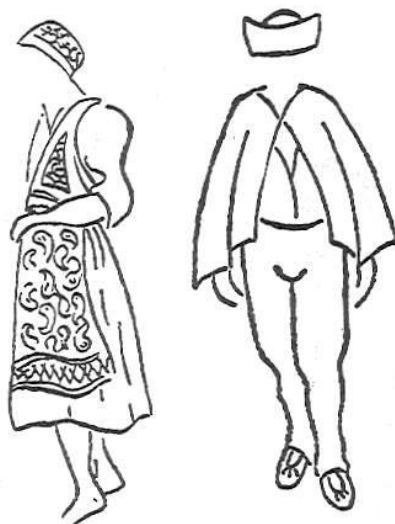
Jaký je v tom řád života, tato stejnost a řadová kázeň lidských hnízd; jen tu a tam kaštel obehnaný hradbou či kostel s cintorínem se vážně vsune do pokojné rovnosti božích lidí. Nikoho nenapadne se odlišit od těch druhých a natřít svůj domeček na modro nebo jej postavit napříč. V té naprosté stejnosti slovenských dědin je zvláštní, řekl bych konstruktivní krása; udrželi-li ji Slovensko neporušenu, budeme tam jednou jezdit učit se poezii a kázni ve výstavbě obcí. Dosud se Orava uchovala v čistotě podivuhodné; ale pozor, lidé, pozor na kazisvětství, které není pokrokem.

A nadto je ten kraj přímo utvářen formální silou náboženství. Není křížovanky, sedla nebo kopečku, aby tu nestála naivní boží muka; každá výspa na tváři země označena božím křížem. Zdá se, že tu nejdříve stavěli kostely na oblých a viditelných vrškách; teprve k nim se řadila řádkou dědina, domek vedle domku, všechny stejné, jako chlapi a ženy klečící v kostele. A jsou tu staré dřevěné kostýlky s renesančními freskami a dětinskými arabeskami, jako ten v Tvrdošíně nebo ten maličký v Leštínách; a v Lokci mají kostel, co k němu vede zelený pažit vroubený křížovou cestou, intimní a něžná via triumphalis; a v Krásné Hôrce takovou směšnou a pěknou kapličku s osmihrannou věží. Je to chudý kraj, a přece si tu staví nové kamenné kostely; ale v těch asi bude jiný Pán Bůh, než byl ten srdečný a starodávný v těch starých božích domečkách.

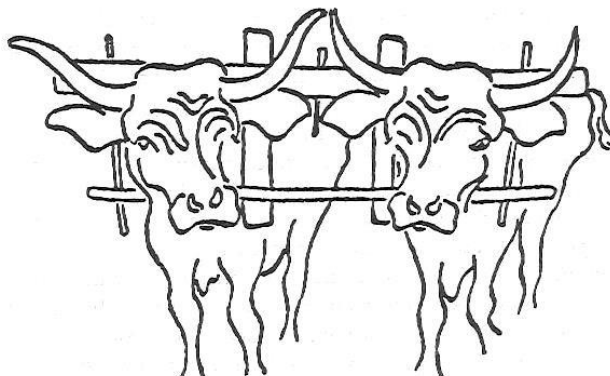
Lidé jsou tu pěkní a hovorní; ženy jsou brzo zedřené a chlapi jezdí do Kanady rubat dříví; každému starému bačovi, každé babičce je něco přes devadesát let. Starý kroj se tu chválabohu udržel v celé své důstojnosti. Nebudu vám popisovat vyšívané rukávce nebo vzory na čepcích, protože tomu nerozumím; ale krásná je linie toho kroje, vysoký pás ženských sukní, který dává postavě protáhlost poněkud gotickou; a chlapi v bílých kožuších,

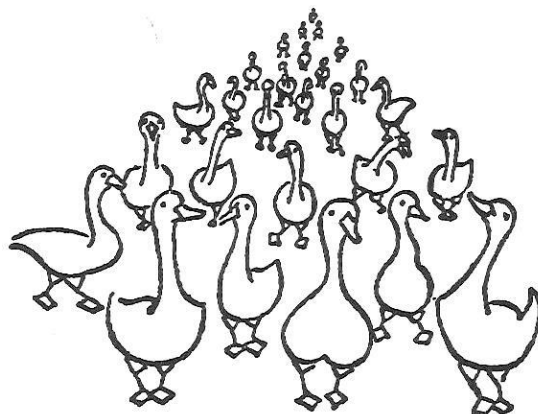
bílých rozevřených kabátech a přilehlých bílých nohavicích, s černým kloboučkem a starozákonnými opánky vypadají polozbojnický a poloovčácky v té své ovčí bělosti. A jiný už je kroj v Zuberce, pestrý a opentlený; a v Zázrivé nosí ženy tuhý bílý čepec, přehozený černou šátkou, takže vypadají jako jeptišky.

A pak ještě stáda krav na stráních se zvonci na krku, vyzvánějící mírné kraví klekání, když se s večerem loudají do dědin; a koně, ctihodné kobyly s hříbaty, starodávná a slavná hojnost stád; a bezpočtu husí, husy v hejnech, procesích, průvodech, táborech, masách a

všeho druhu hromadných útvarch; a klády vonného dříví vlečené voly pod starozákonným jhem; chudá políčka ovsu a brambor, sporá úroda, sjíždějící v naložených fůrách do dědin, lidé s kosami, zdravící vás ve jménu Ježíše Krista – ano, je to chudé a ponechané stranou; ale nemáte ponětí, co by se z toho dalo udělat, jaká to jednou bude země, stejně slavná jako

údolí alpská; země vzduchu a vůně, lesů a hor; jen až na to lidé přijdou a až se s tou veškerou krásou naučí moudře a šetrně nakládat. U nás je ještě tolik neobjeveného; ale tenhle kout našeho světa je vyhrazen pro zvláštní slávu. Navěky, starý.

Lidové noviny, 38, 26.10.1930, č. 542, příl. s. 1.